

Een (geschiedenis)wandeling door Westzaan

door WILLEM TIP/deel 6

Trouwen in de Zuidervermaning

Het orgel (rijksmonument sedert 1968) van de Vermaning beheerst de gaanderij. Dit fraaie en kostbare instrument is in 1718 gemaakt voor de Kleine Kerk in Edam door de orgelmaker Verhofstad. Bij de sloop van de Kleine Kerk (waarvan nu alleen nog de Edamse Speeltoren rest) is het orgel in 1880 verkocht naar Westzaan. De orgelmaker Flaes voerde daarbij enkele herstellingen uit. In 1995 heeft de

Het orgel komt oorspronkelijk uit Edam.

orgelmaker Flentrop het instrument gerestaureerd. Daarbij zijn de oorspronkelijke kleuren van de orgelkast hersteld, rood en grijs marmer. Ook werden er nieuwe orgelluiken aangebracht. Het orgel heeft één klavier en een klein, met het klavier verbonden ('aangehangen') pedaal.

Sinds 1979 is de kerk in bezit van de Stichting Oude Hollandse Kerken. Deze stichting heeft het gebouw sedertdien grondig gerestaureerd. Daarbij zijn de 19de-eeuwse sombere kleuren van het interieur vervangen door lichte 18de-eeuwse kleurstellingen. Ook is in een nieuw bijgebouw een toiletgroep aangebracht. De Vermaning wordt behalve voor kerkdiensten ook geregeld gebruikt voor concerten, bijeenkomsten en huwelijksvoltrekkingen.

Overgebracht van de Zaan

Onmiddellijk ten noorden van de toegangsweg naar de Zuidervermaning bevindt zich nog een stijlvol historiserend houten woonhuis uit de jaren 1980. Het is een van de eerste nieuwe historiserende panden aan het Zuideinde.

Naast dit pand trekt de aandacht het in aanleg 17de-eeuwse monumentale woonhuis Zuideinde 239 (rijksmonument sinds 17-11-1967). Dit pand werd in 1648 opgetrokken in Koog aan de Zaan (Zuideinde 86 - 88). Daar kwam het geleidelijk in het gedrang door de uitbreiding van de Honigfabrieken. In 1985 plaatste de nieuwe eigenaar het

Op Zuideinde 239 heeft eerst deze stolp van bakker Goldberg gestaan.

daarom over naar Westzaan. Hier werd het pand grondig gerestaureerd. Het woonhuis heeft een 17de-eeuwse voorgevel met een dooddeur. Op het kalf boven deze deur staat het oorspronkelijke bouwjaar 1648 en de spreuk 'Kent u selve'.

Het eind van het Zuideinde

Aan de oostkant van het Zuideinde zien we een houten woonhuis dat een waardiger staat verdient en een boerderij. Ook bevindt zich hier nog een nieuwgebouwd woonhuis in historiserende stijl. De traditionele 18de-eeuwse verhoudingen tussen hoogte en breedte zijn hier echter niet meer getrouw nagevolgd.

Aan de westkant van het Zuideinde vallen een paar kleinere houten woningen op, voorbeelden van houtbouw vooraleer sinds de vorige eeuwwisseling het bouwen in steen regel werd.

Als laatste huis aan de oostkant van het Zuideinde zien we de houten woning Zuideinde 274. De bijbehorende houten schuur is op 21-2-2012 voorlopig aangewezen als gemeentelijk monument. Beide panden zorgen met de eerste woonhuizen van de J.J. Allanstraat voor een aantrekkelijke stofferij van de zogenaamde 'Kikkertse Kluf'.

Kikkertse Kluf

De brug aan het eind van het Zuideinde heet van oudsher de Kikkertse Kluf. De kluf (helling) was oorspronkelijk hoog en steil. Schuiten vol opgetast hooi moesten er ongehinderd onderdoor kunnen varen. Ten westen van de brug loopt de Veezagerssloot, ten oosten de Korenbloemsloot.

De Kikkertse Kluf ontleent zijn historische naam aan de kleine molen 'De Veldmuis' of 'De Kikker'. Voor deze molen, oorspronkelijk een snuifmolen, werd de windbrief uitgegeven in 1689. In 1764 was het een veerza-

ger. Veren zijn de smalle latten die de planken van een houten wand of vloer tot één geheel maken.

In 1916 brak men de veerzager tot stellinghoogte af. Sinds dat jaar leverde een motor de drijfkracht voor de zagerij. Na de sluiting van de zagerij verviel het gebouw geleidelijk tot een ruïne van houten stijlen en balken. Er bestaan uitgewerkte plannen om de molen te laten herrijzen, nu met een woonbestemming.

J.J. Allanstraat

Over de brug ligt aan de linkerkant van de weg, achter een grote tuin, het 18de-eeuwse houten woonhuis J.J. Allanstraat 9-11 (rijksmonument sinds 24-11-1976). Ook aan de rechterkant bevinden zich verschillende aantrekkelijk gelegen woningen: een inverdan (meer naar achteren gelegen) houten woonhuis, onlangs gerenoveerd, een grote stenen nieuwbouw-stolpwooning in historiserende 19de-eeuwse stijl en een oorspronkelijk houten Zaanse woonhuis.

De open bebouwing langs de J.J. Allanstraat is een kenmerk van dit gedeelte van het dorp. Van oudsher was de bedrijvigheid gebundeld in het zuiden van het dorp (houtindustrie) en het noorden (verfstoffen, cacao en papier). Het tussenliggende deel was meer agrarisch. De openheid hier en elders in het dorp wordt intussen door de gemeente beschermd in haar bestemmingsplannen.

De stolpboerderij J.J. Allanstraat 48 heeft op 21-2-2012 een voorlopige aanwijzing gekregen als gemeentelijk monument. Aan beide zijden van de weg trekken verder nog enkele historiserende nieuwbouwpanden de aandacht. Ze versterken het karakter van dit deel van het dorp waarin hoofdzakelijk veel algemeen gangbare 20ste-eeuwse bebouwing is verzezen. ■

Foto's: Westzaanse Digitale Beeldbank

De Kikkert oftewel De Veldmuis.